

Reactie op “On Becoming a Christian”

Door Drs. H.H. Zegwaart

Het is mij onmogelijk om een afstandelijke reactie op dit rapport te geven. Daarvoor ben ik te nauw bij de totstandkoming ervan betrokken. In 2001 schreef een van de discussiestukken over de christelijke ervaring. Ook heb ik intensief deelgenomen aan het concipiëren van het document in z'n geheel. Dat proces duurde langer dan bij rapporten uit eerdere fasen van deze dialoog.

De schrijffase duurde maar liefst vier jaar en in elk van die sessies waren we telkens met zo'n achttien gesprekspartners een week bijeen om te spreken over de dingen die we gezamenlijk konden zeggen, waar elke gesprekspartner eigen formuleringen moest vinden, die voor de andere partij dan wel weer aanvaardbaar dienden te zijn. Soms werden er principiële verschillen ten opzichte van elkaar gesignaleerd. Ook dan – juist dan - moesten de gesprekspartners zich in de gekozen formuleringen kunnen vinden. Kortom, het is een heel proces om met zo'n groep theologen, die ook nog eens specialist zijn op zoveel verschillende onderdelen van de theologie, met elkaar een tekst te laten schrijven. Er was in iedere ronde genoeg gespreksstof. Steeds moesten we de verleiding weerstaan, om hetgeen we een jaar te voren hadden geschreven, dunnetjes over te doen. Die vier jaren waarin dit document werd geconcipeerd, laten zich kenschetsen door een constant zoeken naar formuleringen die juist waren, die deden uitkomen wat we echt wilden zeggen - tot elkaar en tot de kerkelijke tradities waartoe de gesprekspartners behoren.

Het is een geweldig omvangrijk document geworden. Uitgeprint 101 pagina's van het soort proza waar niet iedere lezer vrolijk van wordt, vrees ik. Niet dat we het niet hebben geprobeerd om naast precies te formuleren ook nog leesbaar te schrijven. Iedere nuance die in de gedachtegang aangebracht, maakt een tekst minder toegankelijk en ook is het vaak nodig gebleken dat er kort en bondig iets over de achtergrond van een zaak gezegd diende te worden. Ook dat bemoeilijkt een vlotte gang door de tekst. Kortom, de leesbaarheid is met dat alles – vrees ik - niet erg gediend.

Maar toch, wie zich de moeite getroost om dit stuk door te nemen, die zal verrassende zaken tegenkomen.

In wat volgt wil ik eerst ingaan op het gebruik van de geschriften van de kerkvaders(1). Ik vermoed dat het velen uit pinksterkringen zal verbazen dat we daar zoveel aandacht aan hebben besteed. Vervolgens wil ik het standpunt van de pinksterbeweging rondom bekering, wedergeboorte en de doop in heilige Geest kort verwoorden en *en passant* het ervaringsaspect belichten (2) en tenslotte wil

ik u deelgenoot maken van een geestelijke ervaring – die alle theologisch debatteren in een ander licht zette (3).

(1) Pinkstergelovigen en de kerkvaders

De kerkvaders, die in dit document en de gesprekken van de afgelopen tien jaar zo nadrukkelijk aan de orde zijn gekomen, hebben voor pinkstermensen uiteraard niet hetzelfde gezag als de bijbel. Trouwens, ook voor de katholieken hebben ze natuurlijk niet hetzelfde gezag als de Schrift, maar ze fungeren in katholieke kring wel nadrukkelijk als bron voor het theologiseren in deze tijd. In Pinksterkringen is het *usance* om zich alleen op de Schrift te beroepen. Je kunt je dus afvragen waarom de Pinkstertheologen die bij deze gesprekken betrokken zijn geweest hebben ingestemd met deze invalshoek? Dat die vraag wordt gesteld is heel begrijpelijk. Het document gaat in de paragrafen 8 tot en met 13 ook op die vraag in. Wat daar staat hoeft hier niet te worden herhaald, wel wil ik er een korte reflectie aan toevoegen.

A. Voor pinkstertheologen – nadrukkelijk zet ik die groep even apart van wat in onze kringen vaak “bijbelleraars” (expositors) wordt genoemd – zijn allerlei theologische vraagstukken niet af te doen met een simpele verwijzing naar de Schrift. Zo’n benadering blijkt bij nadere beschouwing te kort te schieten als het om de vragen gaan die mensen echt bezighouden. Evengoed als hun katholieke of reformatorische collega’s, gaat de huidige generatie van pinkstertheologen het gesprek aan met andere denkers. In dat gesprek heeft de Schrift een unieke plaats, maar wordt het gebruik van de andere bronnen van de theologie niet geschuwd. Ook Pinkstertheologen putten uit de rede (ook hun redeneringen zullen sluitend moeten zijn); uit de ervaring (de natuurwetenschappen en de menswetenschappen leveren belangrijke ervaringgegevens aan en ook het dagelijks leven en dagelijkse godsdienstige praktijk spreken een woordje mee). Tenslotte - en dan komen de kerkvaders in beeld – staan ook pinkstertheologen op de schouders van generaties theologen die aan hen vooraf gingen. Ook zij luisteren naar de stemmen uit het verleden. De Azusastreet Revival mag dan wel het begin van het wereldwijd uitwaaien van de pinksterbeweging markeren, maar die Revival markeerde geenszins het begin van geloofsovertuigingen die daar verkondigd werden. Veel van wat daar werd verkondigd, was de neerslag van theologische discussies soms van eeuwen daarvoor, of van discussies die uit de laatste helft van de 19e eeuw dateerden. De leer van de *doop in de heilige Geest met het spreken in klanktalen als eerste lichamelijke teken (evidence)* was weliswaar slechts enkele jaren oud, maar stamde ontegenzeggelijk uit de theologische discussies die in kringen van de Amerikaanse heiligingsbeweging in de halve eeuw die aan de Azusa Street Revival vooraf ging.

B. In de theologische geschriften van vroege pinksterbeweging speelde het getuigenis van de kerkvaders zeker een rol – zij het een heel andere dan in de katholieke theologie. Met enige graagte grasduinden schrijvers in de pinksterbeweging in de werken van de kerkvaders.

Daar zochten ze passages die hen sterkten in hun overtuiging dat de kerk sinds de apostolische tijd een afvallige kerk is geworden. Dat zou dan vooral zijn gebeurd nadat het christelijke godsdienst door keizer Constantijn de Grote als officiële godsdienst van het Romeinse rijk werd erkend en later in de vierde eeuw tot staatskerk werd uitgeroepen (in de tijd van keizer Theodosius). In de ogen van veel pinkstergelovigen is het pas in de tijd van de Reformatie (Luther en Calvijn) dat de kerk weer op het goede spoor is gekomen. Sindsdien is er een proces van restauratie gaande waarin verschillende elementen van het (ware) apostolische geloof werden herontdekt door John Wesley en de Pinksterbeweging.

Er was echter een belangrijker motief om bezig te zijn met de geschriften van apostolische vaders. Daar zochten zij uitspraken van de kerkvaders die de eigen geloofsbeleving ondersteunden. Uitspraken die bewezen dat de ervaring van de doop in de Geest niet iets nieuws was, maar dat het de herontdekking betrof van de geestelijke gaven die de kerk kwijtraakte toen ze wereldgelijkvormig werd. Bij de kerkvaders zocht men steun als zij werden aangevallen op het spreken in tongen, klanktalen en de andere gaven. De kerkvaders moesten het materiaal leveren om zich tegen de wijdverbreide streeptheologie te verweren.

Vanwege die beide motieven kon men de geschriften van de kerkvaders in het Engels (in de editie die o.a. was bezorgd door Philip Schaff) in de studeerkamer van menig pinksterpredikant te vinden – en dat niet alleen in de VS, waar deze serie met name de *Pentecostal Evangel* jarenlang werd aangeprezen, maar ook aan deze kant van de Oceaan kwam je die serie wel tegen. Inmiddels maakt de CD-rom het verhuizers een stuk gemakkelijker.

C. Lazen deze pinksterauteurs uit inmiddels vervlogen tijden de kerkvaders met een apologetisch motief om de streeptheologie te weerspreken – althans zij meenden daar argumenten te vinden, maar zij waren er zich niet zo van bewust dat ook de teksten van de kerkvaders interpretatie behoeven. Ook die hebben een literaire en historische context. Veel van de lezers van toen ontbrak het over het algemeen aan het historisch-theologische inzicht de om de kerkvaders goed in hun eigen tijd te plaatsen. Dat vraagt om een mate van kennis van de achtergronden bij de toen gevoerde discussies, die niet in hun bagage zat. Inmiddels kent de pinksterbeweging ook patristici – theologen gespecialiseerd in dat tijdvak en die geschriften - Mel Robeck is een van hen. Zij lezen de geschriften van de kerkvaders niet meer met een apologetisch motief. Zij zijn niet slechts op zoek naar teksten

die een of andere theologische stelling steunen – met voorbij gaan aan de passages die een andere kant op wijzen.

In het voorliggende document dienen de verwijzingen naar de Schrift en de verwijzingen naar de kerkvaders niet als “bewijsplaats”. Er is geprobeerd te luisteren naar de geschriften van de kerkvaders – of zij ook licht kunnen werpen op de onderwerpen die rond de millenniumwisseling aan de orde zijn tussen deze twee christelijke tradities, waartoe zovelen in deze wereld zich rekenen. In die jaren dat we bezig zijn geweest met deze materie hebben de gesprekspartners geprobeerd samen te luisteren naar de Schrift, naar de kerkvaders en naar elkaar. In zo’n heel proces worden overtuigingen geboren over wat ons verbindt en wat ons van elkaar scheidt en hoe daarmee om te gaan, om een weg te vinden naar elkaar – want dat is waar het in dialoog om gaat: elkaar vinden – dwars door de obstakels van vooroordeel, misverstand en meningsverschil heen. Dat is geen eenvoudige opgave, maar moeizaam zwoegen om een weg te banen naar elkaar. Belangrijk is volgens mij dat men met elkaar in gesprek blijft – zo blijft de mogelijkheid bestaan om elkaar te naderen.

Kortom, voor pinkstergelovigen is wat de kerkvaders te zeggen hebben waardevol, maar niet normatief. Dat is uiteindelijk alleen de Schrift. Dat wil echter niet zeggen dat andere stemmen moeten zwijgen.

(2) Christen worden – hoe kijkt men er in de pinksterbeweging tegen aan?

Laten we vooraf stellen dat er vooral veel accentverschillen zijn tussen de katholieke en pentecostale posities ten aanzien van het proces van christen worden. Veel accentverschillen en maar betrekkelijk weinig wezenlijk verschil van inzicht.

1. Beide tradities affirmeren de basis van het geloof. Gods genadeaanbod voor de hele mensheid – het genade aanbod heeft een universeel karakter. God heeft het initiatief in de heilseconomie. Daar ligt het initiatief en niet bij de mens. Beide tradities kennen het begrip uitverkiezing, en bij beiden functioneert dit meer als een affirmatie van Gods initiatief in alles wat met het heil van mensen te maken heeft.

2. Beide tradities affirmeren de noodzaak van de mens om op het aanbod in te gaan. Daartoe wordt de mens in allerlei toonaarden opgeroepen. In de uitwerking ervan gaan echter verschillen optreden. Als je naar de geloofspraktijk kijkt dan zou je eenvoudigweg kunnen constateren dat de katholieken en de pinksterbeweging op verschillende momenten dopen. Katholieken, orthodoxen en veel reformatorische kerken dopen babies, terwijl de pinksterkerken wachten met dopden totdat mensen

een beslissing ten aanzien van dat genade aanbod dat mensen in de prediking – en op andere manieren – is voorgehouden. Karakteristiek voor een doopdienst in de pinkstergemeente dat doopkandidaten voordat zij gedoopt worden getuigenis afleggen van geloof ten overstaan van de gemeente. Voor het besef van de pinkstergelovigen ligt daarmee het meest essentiële in de relatie met God achter de dopeling. Hij of zij heeft de beslissende stap al gezet: hij of zij is al ingegaan op het genade aanbod van God en heeft al deel gekregen aan het heil dat Jezus Christus ons heeft gebracht. Wie zich heeft bekeerd en is wedergeboren is klaar voor de waterdoop en voor de doop met de heilige Geest.

Pinkstergelovigen verwachten dus een initiatieproces dat gewoonlijk als volgt verloopt:

Bekering – wedergeboorte – waterdoop - doop in de Geest. De eerste twee stappen worden noodzakelijk geacht voor behoud, terwijl de laatste twee stappen weliswaar van het grootste belang worden gevonden, maar niet noodzakelijk worden geacht voor de behoudenis. Pinkstergelovigen kijken er niet echt van op als iemand getuigt voordat hij in water wordt gedoopt dat hij al in de Geest is gedoopt en in klanktalen spreekt of andere gaven van de Geest heeft ontvangen.

Toen ik zo-even sprak over de bekering heb ik de actieve vorm gekozen “wie zich heeft bekeerd”. Er is ook nog een passieve vorm: “wie werd bekeerd”. Wie het zo formuleert wil mogelijk tot uitdrukking brengen dat het geloven in God en het christelijke leven hem of haar is overkomen; hij of zij heeft die bekering niet actief gezocht en toch is het geloof op een dag in die mens ontwaakt.

In de bijbel worden verschillende modellen gebruikt: in sommige teksten staat de omkering centraal (bijv. in 1 Thess. 1 waar Paulus de gelovigen in herinnering brengt dat zij zich hebben bekeerd van de afgoden en tot de enig ware God hebben gekeerd), terwijl in andere momenten de inkeer centraal staat (bijv. in de parabel van de ‘verloren’ zoon). De jonge man komt tot inkeer en keert dan tot zijn vader terug die – hoe verassend - naar hem staat uit te kijken.

Overigens zijn de parabellen uit Lucas 15 (het verloren schaap, de verloren penning en de verloren zoon) paradigmatisch voor de pinkstergemeenten in zoverre hier het belang van bekering wordt gesuggereerd: eerst is er verlorenheid, om uiteindelijk gevonden te worden. Overigens wordt die basisstructuur in die serie parabellen niet eenduidig uitgewerkt. Er zijn twee modellen, waarbij in de eerste twee parabellen het initiatief ligt bij degene die zoekt (het schaap en de penning worden gevonden), terwijl het initiatief tot inkeer in de derde parabel op narratief niveau bij de zoon ligt: hij besluit tot terugkeer. Hier ligt zeker stof tot verdere bezinning op het thema bekering. Laat me voor het moment volstaan met erop te wijzen dat in de gespreksronde over bekering naar voren kwam dat beide modellen van bekering in beide tradities hun plek hebben, maar dat het ene – passieve – model toch beter lijkt aan te sluiten bij de katholieke opvatting, terwijl pentecostals meer naar het andere - actieve - model neigen. Een verschil in accent.

De dooppraktijk – waar het in symposium niet echt over gaat - laat echter een groot verschil zien tussen de beide tradities. Met de praktijk van de kinderdoop wordt getracht het goddelijke initiatief in het aanbod van genade tot uitdrukking te brengen. De dooppraktijk van de pinksterkerken sluit nauwer aan bij wat men zoal in het Nieuwe Testament leest. Daar komen mensen tot bekering en laten zich dopen. Vervolgens ontvangen ze de vervulling met de heilige Geest en zijn er manifestaties van de geestelijke gaven. Hier valt veel meer over te zeggen, maar dat zal moeten rusten tot een ander moment

3. Ik maak even een brug van de dooppraktijk naar de christelijke ervaring. Doopdiensten in pinksterkerken zijn van groot belang voor de geloofsbeleving. Het bewust ondergaan van de waterdoop als rite is een existentieel zeer waardevolle ervaring. Het moment van de waterdoop is in het leven van menig pinkstergelovige een ware waterscheiding. Op dat moment leg je publiekelijk getuigenis af van je geloof en je geeft je over aan een ritueel dat de symbolische begraving van ‘je oude leven’ is en jouw persoonlijke opstanding tot ‘een nieuw leven’. Het geeft ook uitdrukking aan wat je innerlijk al had ervaren. Het leven in duisternis had je bij je bekering en wedergeboorte al verruild voor het licht. In de doopgetuigenissen die afgelegd worden is de duisternis-en-licht symboliek vaak prominent aanwezig.

Pinkstertheologen spreken van de bekering/wedergeboorte nexus als een crisiservaring. Die term behoeft enige uitleg. Het gaat niet om het soort crisis waarbij je verschikt de acute neiging hebt om 112 te bellen of de GGD. In het jargon van pinkstertheologen duidt die term op een emotionele staat waarin mensen een existentieel diep ingrijpende beslissing nemen. Je overgeven aan de genade van God is zo'n ervaring – en ook de doop in de heilige Geest is dat. Het zijn scharnierpunten in je levensloop. Je bekeringservaring verandert je leven – dat is de verwachting die pinkstermensen er althans van hebben. De doop in de heilige Geest is ook een belevenis die een mens niet onberoerd laat. De beschrijvingen in de bijbel en de getuigenissen van pinkstermensen van het vervuld worden met de heilige Geest in onze tijd suggereren een ervaring van grote intensiteit.

4. Pentecostals beschouwen een ieder die is wedergeboren als lid van het Lichaam van Christus. De waterdoop hoort bij dat proces. Bekering en doop horen voor pinkstergelovigen principieel bij elkaar – dat wil echter niet zeggen dat ze zo nauw in de tijd zijn verbonden dat er tussen bekering en doop niet veel tijd mag verlopen. Vanuit de kerk zal zoveel mogelijk worden gestimuleerd dat mensen die tijd niet onnodig verlengen, maar soms wordt een langere periode van dooponderricht noodzakelijk geacht, of laat men pragmatische redenen wegen (wachten tot het moment van volwassenheid bij tegenstand van voogden, of in de communistische tijd, omdat het bij wet verboden was om minderjarigen te dopen).

Voor initiatie in het Lichaam van Christus, de gemeente, is de doop in de heilige Geest niet noodzakelijk. Toch hoort de doop in de Geest volgens de gangbare opvatting in de pinksterkerken wel bij de beginfase van het christelijke leven – het is geen doel op zich. De doop in de Geest heeft te maken met een leven van dienstbaarheid aan Christus en de medemens. Deze ervaring wordt typisch gezien als een toerusting waardoor mensen kracht krijgen om zich als christen in dit leven staande te houden, om het evangelie uit te dragen en om Gods werk in deze wereld op andere manieren te kunnen dienen, bevorderen.

Voor de katholieken is het proces van initiatie in het lichaam van Christus pas voltooid bij het deelnemen aan de eucharistie. In de oude kerk (3e tot 5e eeuw) – daar hebben we de patristische teksten weer (!) - was de volgorde: bekering – catechuminaat – doop – vormsel – eucharistie qua chronologie gemakkelijker te herkennen dan in de hedendaagse praktijk van de christelijke initiatie, maar nog steeds is dit theologisch gezien het katholieke model. Het zal de oplettende toehoorder duidelijk zijn dat er duidelijke parallel is met het model dat gangbaar is in de pinksterkerken. Toch zijn de verschillen dusdanig dat er ruimte is voor een stevig theologisch debat, zowel over de punten die al besproken werden in de vijfde fase van deze dialoog als over nieuwe vragen die naar aanleiding van de gevoerde discussies zijn gerezen.

(3) Dialoog is meer dan alleen theologische debatten

Een voortgaande dialoog zoals deze is – ik zei het al - als het banen van een weg naar elkaar. Dat gaat dwars door de obstakels van vooroordeel, misverstand en meningsverschil heen. En dat gebeurt lang niet altijd in theologische discussie. In het jaar dat we in Celje (Slovenië) bijeenwaren spreken we over christelijke ervaring. Tegenover mijn paper stond een paper van katholiek zijde. We stonden – zo leek het - mijlenver van elkaar en de discussie waren fel (het ging ook ergens over). Mij bevreemde dat een beetje omdat naar mijn inschatting er juist op het punt van het ervaren van geestelijk leven tussen *pentecostals* en katholieken gezamenlijke grond zou moeten zijn. Maar de gesprekken waren moeizaam en opschieten deed het niet. Ik meende al verschil van mening binnen het katholieke team te bespeuren – de ene kerk is tenslotte verre van monolithisch – maar niemand gaf een krimp. Op een middag ergens halverwege de week eindigde de dialoogsessie en besloten we zoals gebruikelijk met een korte devotie in de kapel. Het woord was gedeeld, de liederen gezongen en de gebeden gezegd. De devotie was voorbij, maar iedereen – pinkstergelovigen en katholieken - bleef stil zitten voor het aangezicht van God. Er is toen iets gebeurd, mensen waren bewogen, werden aangeraakt. Gingen de sessies daarna van een leien dakje? Nee. Maar er was wel verbondenheid - en dat werd aan beide zijden zo ingeschat. Nog tijdens de laatste schrijfsessie in Bose (Italië), kwam het nog eens ter sprake – daar was christelijke ervaring. Het vinden van de juiste bewoording over christelijke ervaring – wat we samen delen en wat ons op dat vlak scheidt bleef moeilijk tot het einde toe – maar op een ander niveau voelden we eenheid in wat we toen van Christus hadden ervaren.